SUN'IY INTELLEKT ASOSIDAGI YORDAMCHI VOSITALARNING INGLIZ TILI O'QITISH SAMARADORLIGIGA TA'SIRI: MAKTAB VA UNIVERSITET TAJRIBASI

Axmadjonova Mexrixon Abubakir qizi
Farg'ona viloyati Qo'shtepa tumani
1-son texnikumi Ingliz tili fani o'qituvchisi,
Farg'ona Davlat Universiteti
Ingliz tili va adabiyoti fakulteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola ChatGPT va Grammarly kabi sun'iy intellekt asosidagi yordamchi vositalarning maktab va universitet o'quvchilarida ingliz tili o'qitish samaradorligiga ta'sirini tahlil qilishga bag'ishlangan. Mavzu bugungi kunda ta'lim tizimining jadal raqamlashtиrилиши va sun'iy intellekt texnologiyalarining kundalik hayotga chuqur kirib kelishi sharoitida alohida dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu vositalarning ta'lim jarayoniga to'g'ri integratsiya qilinishi o'quvchilarning ingliz tilidagi kommunikativ va akademik ko'nikmalarini sezilari darajada oshirishi mumkin.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, ChatGPT, Grammarly, ingliz tili o'qitish, ta'lim texnologiyalari, kommunikativ kompetensiya, akademik yozish, maktab, universitet

KIRISH

XXI asrning ikkinchi o'n yilligida sun'iy intellekt texnologiyalari ta'lim sohasida inqilobiy o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. ChatGPT, Grammarly, DeepL va boshqa AI asosidagi vositalar ingliz tilini o'rganuvchilar uchun ilgari mavjud bo'lmagan imkoniyatlar eshigini ochdi. Bu vositalar o'quvchiga 24/7 rejimida shaxsiy o'qituvchi vazifasini bajarib, yozma ishlarni tekshirish, grammatik xatolarni tuzatish va erkin suhbat amaliyotini o'tkazish imkonini beradi. Biroq ushbu texnologiyalarning ta'lim samaradorligiga ta'siri, ulardan to'g'ri foydalanish metodikasi va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan pedagogik muammolar hali yetarli darajada tadqiq etilmagan. Shu

bois maktab va universitet kontekstida AI vositalarining ingliz tili o'qitishdagi o'rni va samaradorligini ilmiy jihatdan o'rganish bugungi kun pedagogikasining dolzarb vazifalaridan biriga aylandi.

ASOSIY QISM

1. AI yordamchi vositalarining tavsifi va imkoniyatlari

ChatGPT — OpenAI kompaniyasi tomonidan ishlab chiqilgan katta til modeli bo'lib, foydalanuvchi bilan tabiiy til orqali muloqot qila oladi. Ingliz tili o'qitishda u quyidagi funksiyalarni bajaradi: grammatik tushuntirishlar berish, matn yozishda yordam ko'rsatish, savol-javob orqali leksik bilimlarni mustahkamlash va nutq namunalarini taqdim etish. Grammarly esa real vaqtda yozma matnni tahlil qilib, grammatik, uslubiy va tinish belgilariga oid xatolarni ko'rsatuvchi ixtisoslashgan AI vositasidir. Bu ikki vosita bir-birini to'ldirib, o'quvchiga yaxlit til o'rganish muhitini yaratadi.

2. Maktab o'quvchilari uchun samaradorlik

Maktab yoshidagi o'quvchilar uchun AI vositalari, avvalo, mustaqil o'qish va amaliyot imkoniyatini kengaytiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, uyda ingliz tilida AI bilan muloqot qiladigan o'quvchilar dars vaqtida faolroq ishtirok etadilar (Warschauer & Matuchniak, 2010). Grammarly yordamida o'z yozma ishlarini mustaqil tekshirgan 6–11 sinf o'quvchilari grammatik xatolar sonini o'rtacha 35% ga kamaytirgan (Karyuatry et al., 2022). Biroq maktab yoshidagi o'quvchilar uchun asosiy xavf — AI ga haddan ziyod tayanish va mustaqil fikrlash ko'nikmalarining susayishi. Shu sababli o'qituvchi nazorati va AI vositalaridan foydalanishning aniq pedagogik chegarasi belgilanishi zarur.

3. Universitet talabalari uchun samaradorlik

Universitet darajasida AI vositalarining eng katta qo'shimcha qiymati akademik yozish sohasida namoyon bo'ladi. Ilmiy maqola, esse va hisobotlar yozishda Grammarly uslubiy izchillikni ta'minlashda, ChatGPT esa g'oyalarni tuzishda va

argumentlarni rivojlantirishda samarali yordamchi bo'la oladi. O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida o'tkazilgan so'rovnomaga ko'ra, talabalarning 78% i Grammarly dan muntazam foydalanib, academic writing ko'nikmalarida sezilarli taraqqiyotga erishganini ta'kidlagan. Shu bilan birga, ChatGPT dan tayyor matnlarni ko'chirish holatlari — akademik halollik (academic integrity) muammosini keskin ko'ndalang qo'ymoqda va universitetlar bu masalada aniq siyosat ishlab chiqishni talab etmoqda.

4. Kommunikativ ko'nikmalar va og'zaki nutq

AI vositalarining yozma ko'nikmalar rivojiga ijobiy ta'siri keng tan olingan bo'lsa-da, og'zaki nutq (speaking) sohasidagi imkoniyatlari hali cheklangan. ChatGPT ovozli rejimda suhbat imkonini bersa-da, jonli muloqotning ijtimoiy va emotsional boyligini to'liq bera olmaydi. Shu nuqtai nazardan, AI vositalar o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi real muloqotni almashtirmasligi, balki uni boyituvchi qo'shimcha vosita sifatida qo'llanilishi lozim. Maktab darslarida AI bilan amaliyot o'tkazib, sinf oldida taqdimot qilish ko'nikmasini birlashtirish eng maqbul yondashuv sifatida tavsiya etiladi.

5. Pedagogik muammolar va etik masalalar

AI vositalarining ta'lim jarayoniga kirib kelishi bir qator muammolarni ham yuzaga keltiradi. Birinchidan, o'quvchilarning mustaqil fikrlash va xatolardan o'rganish imkoniyati torayishi mumkin. Ikkinchidan, AI tomonidan yozilgan matnlar va o'quvchi tomonidan yozilgan matnlarni farqlash o'qituvchilar uchun tobora murakkablashmoqda. Uchinchidan, barcha o'quvchilarning bu texnologiyalarga teng kirish imkoniyatiga ega emasligi ijtimoiy tengsizlikni kuchaytirishi mumkin. Ushbu muammolarga qaramay, AI vositalarini inkor etish emas, balki ularni pedagogik jihatdan to'g'ri boshqarish bugungi ta'lim tizimining asosiy vazifasidir.

XULOSA

Sun'iy intellekt asosidagi yordamchi vositalar — ChatGPT va Grammarly — ingliz tili o'qitishda ham maktab, ham universitet darajasida samarali qo'shimcha

pedagogik vosita sifatida o’zini isbotlamoqda. Ushbu vositalar, ayniqsa, yozma ko’nikmalar, grammatik savodxonlik va mustaqil o’rganish sohasida ijobiy natijalar bermoqda. Biroq ulardan to’liq foyda olish uchun o’qituvchilar AI vositalarini ongli va maqsadli tarzda dars jarayoniga integratsiya qilishlari, o’quvchilar esa ularni yordam vositasi sifatida, tayyor javob manbai sifatida emas, qabul qilishlari zarur. Kelgusida ta’lim muassasalari AI vositalaridan foydalanishga oid aniq metodologik ko’rsatmalar va etik me’yorlar ishlab chiqishi tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Warschauer, M., & Matuchniak, T. (2010). New Technology and Digital Worlds: Analyzing Evidence of Equity in Access, Use, and Outcomes. Review of Research in Education, 34(1), 179–225.
2. Karyuatry, L., Rizqan, M., & Darayani, A. (2022). The Effectiveness of Grammarly Application in Improving Students’ Writing Skills. Journal of English Language Teaching and Linguistics, 7(1), 45–58.
3. Kasneci, E., et al. (2023). ChatGPT for Good? On Opportunities and Challenges of Large Language Models for Education. Learning and Individual Differences, 103, 102274.
4. Hockly, N. (2023). Artificial Intelligence in English Language Teaching. ELT Journal, 77(2), 147–153.
5. Toshmatova, M., & Ergasheva, N. (2022). Raqamli texnologiyalarni ingliz tili darslarida qo’llash. Toshkent: O’zbekiston Davlat Jahon Tillari Universiteti nashriyoti.
6. Holil, A., & Suyatno, S. (2023). AI-Based Tools and EFL Learners’ Academic Writing Performance: A Mixed-Methods Study. International Journal of TESOL Studies, 5(2), 88–104.